

ЗЕЛЕНА КНИГА
«РИНОК МОБІЛЬНИХ
ПЛАТЕЖІВ»

ЛИПЕНЬ – 2017

ОФІС ЕФЕКТИВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ

FORBIZ
Створення кращого
бізнес-середовища

ОФІС ЕФЕКТИВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ

info@brdo.com.ua, office@brdo.com.ua
+38 (044) 332 49 12, +38 (094) 832 49 12
Київ, вул. Хорива, 55-К
www.brdo.com.ua

Офіс ефективного регулювання BRDO було засновано в листопаді 2015 року, задля сприяння створенню ефективного регулювання і поліпшення економічних свобод в Україні (з пріоритетом для малого/середнього бізнесу). Саме з цією метою ми реалізуємо інклюзивний та відкритий процес оптимізації регуляторних відносин на ринку мобільних платежів, який призведе до взаємної довіри та партнерства держави й бізнесу.

Документ підготовлено експертами Офісу ефективного регулювання **на основі аналізу законодавства України станом на 26 червня 2017 року.**

АВТОРСЬКИЙ КОЛЕКТИВ:

АВТОРИ: Ігор Самоходський, Олександр Шелест, експерти ІКТ-сектору BRDO

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ: Олександр Кубраков – керівник сектору «ІТ і телекомунікації» BRDO,
Олексій Гончарук – голова BRDO

ЗМІСТ

ВСТУП	4
1. ХАРАКТЕРИСТИКА РИНКУ МОБІЛЬНИХ ПЛАТЕЖІВ	5
1.1 СУТЬ ПОСЛУГИ МОБІЛЬНИХ ПЛАТЕЖІВ, ПОВ'ЯЗАНІ ПРОЦЕСИ ТА ПОСЛУГИ	5
1.2 ХАРАКТЕРИСТИКА РИНКУ МОБІЛЬНИХ ПЛАТЕЖІВ В УКРАЇНІ	9
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1	11
2. ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ РИНКУ МОБІЛЬНИХ ПЛАТЕЖІВ	12
2.1 ЗАГАЛЬНА ІНФОРМАЦІЯ.....	12
2.2 ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ.....	13
2.3 ВИЗНАЧЕННЯ ПЕРЕЛІКУ РЕГУЛЯТОРНИХ АКТІВ, ЩО РЕГУЛЮЮТЬ РИНОК МОБІЛЬНИХ ПЛАТЕЖІВ.....	14
2.4 ОЦІНКА АКТУАЛЬНОСТІ ТА ЗАКОННОСТІ РЕГУЛЯТОРНИХ АКТІВ	20
2.5 ПЕРЕЛІК ЦІЛЕЙ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ.....	21
2.6 ІНСТРУМЕНТИ (ЗАСОБИ) РЕГУЛЮВАННЯ.....	22
ВИСНОВОК ДО РОЗДІЛУ 2	23
3. АНАЛІЗ РЕГУЛЯТОРНИХ КЕЙСІВ	24
ДОДАТКИ	28

ВСТУП

З розвитком сучасних цифрових технологій і появою нових потреб у населення все більшого поширення у світі набувають послуги із застосуванням мобільних платежів. Так, світовий обсяг ринку платежів за допомогою SMS у 2014 році становив близько **4 млрд** дол. США, а його зростання передбачається на рівні **41%** щороку до **22 млрд** дол. США у 2019 році. Ринок оплати з використанням мобільних додатків становив **2 млрд** дол. США, однак очікується його зростання ще більшими темпами: **51%** щороку до **16 млрд** дол. США у 2019 році¹.

Україна досі залишається осторонь цих глобальних процесів, і, на відміну від **93**² країн світу, у нашій державі відсутній розвинений механізм мобільних платежів. Незважаючи на розвинену мережу реалізації послуг мобільного зв'язку і зручність у використанні мобільних платежів, що доступні абонентам **24** годину на добу **7** днів на тиждень, цей ринок на сьогоднішній день не має змоги повноцінно реалізуватися в Україні.

¹ *The Mobile Payments Report 2016*

² *State Of The Industry Report On Mobile Money*

1 | ХАРАКТЕРИСТИКА РИНКУ МОБІЛЬНИХ ПЛАТЕЖІВ

1.1

СУТЬ ПОСЛУГИ МОБІЛЬНИХ ПЛАТЕЖІВ, ПОВ'ЯЗАНІ ПРОЦЕСИ ТА ПОСЛУГИ

На сьогодні існує декілька визначень діяльності, що може стосуватися мобільних платежів. **В межах даної Зеленої книги під мобільними платежами мається на увазі отримання користувачем фінансових послуг ¹ за допомогою кінцевого обладнання оператора телекомунікацій (телефон, планшет тощо) та ² з використанням коштів, що були внесені на особовий рахунок абонента мобільного оператора.**

В процесі функціонування мобільних платежів у такому випадку виділяють **наступні бізнес-процеси:**

- ◆ Зарахування коштів на мобільний рахунок за послуги зв'язку.
- ◆ Перерахування коштів на електронний гаманець.
- ◆ Оплата електронними грошима товару (послуги).

Для використання мобільних платежів клієнт має бути абонентом одного з операторів мобільного зв'язку і мати прив'язаний до номера телефону рахунок. Оплата телекомунікаційних послуг абонентом є першим етапом використання мобільних платежів. Другим етапом є перерахування сплачених коштів в розмірі вартості товару або послуги, які клієнт бажає отримати, на електронний гаманець, який відкривається банком або його агентом – оператором за заявою абонента і прив'язується до мобільного номеру. Надалі електронні гроші, що знаходяться на гаманці, використовуються для оплати товарів, послуг чи обміну на готівку.

Статистична класифікація продукції не містить такої послуги, як мобільні платежі. **Враховуючи наявні у класифікаторі товари і послуги, пропонуємо наступний розподіл відносно процесів ринку мобільних платежів:**

Бізнес-процес	Код СКП	Товар/послуга, що стосуються процесу
Зарахування коштів на мобільний рахунок за послуги зв'язку	61.20.1	Послуги мобільного зв'язку і послуги приватних мереж для систем безпроводового електрозв'язку
	61.20.2	Послуги операторів зв'язку у сфері безпроводового електрозв'язку
	61.20.3	Послуги з передавання даних мережами безпроводового електрозв'язку
	61.20.4	Послуги безпроводового електрозв'язку в мережі Інтернет
	61.20.5	Послуги з розповсюдження програм кінцевим споживачам через безпроводову мережу електрозв'язку
	61.90.1	Послуги у сфері електрозв'язку інші
Перерахування коштів на електронний гаманець	н/д	Електронні мобільні платежі
Оплата електронними грошима товару (послуги)	64.19.30	Послуги з грошового посередництва інші, н.в.і.у.
	64.99.1	Послуги фінансові інші (крім послуг у сфері страхування та пенсійного забезпечення), н.в.і.у.

Відповідно до списку товарів і процесів, складові ринку мобільних платежів **не є об'єктами імпорту або експорту**. Тим не менш варто зазначити, що теоретично коштами з використанням мобільних платежів можна було б оплачувати товари і послуги, що належали б до об'єктів імпорту/експорту. Також більшість обладнання, що використовується операторами і провайдерами, імпортується. Тим не менш, самі компанії зазвичай не здійснюють експортно-імпортової діяльності.

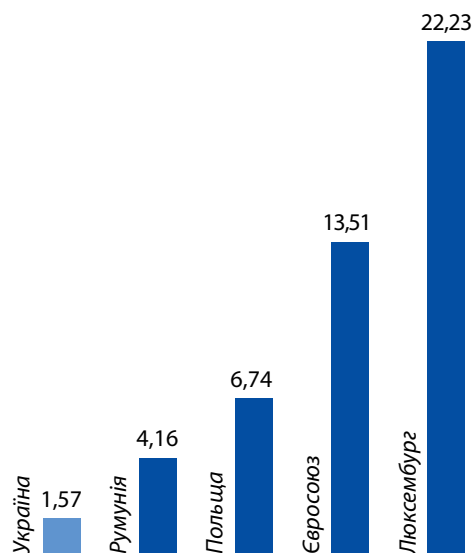
Ринок мобільних платежів функціонує на перетині сфер телекомунікацій та фінансів і обслуговує значні верстви населення і бізнесу, чим спричинена його значимість.

Загалом можна виділити **наступні групи зацікавлених осіб на ринку**:

- 1 мобільні оператори;
- 2 абоненти;
- 3 бізнес-середовище;
- 4 Міністерство фінансів (державний бюджет);
- 5 Національний банк України;
- 6 фінансові компанії і банки.

Найвищий інтерес серед зазначених стейкхолдерів мають мобільні оператори. Сьогодні середній дохід на абонента (ARPU) в Україні складає близько **45 грн (1,57 євро)**, що є одним з найнижчих показників у світі. Так, у сусідніх країнах ARPU суттєво вищий: **4,16 євро** в Румунії і **6,74 євро** в Польщі, не кажучи вже про найбагатші країни Євросоюзу. Через це мобільні оператори зацікавлені в нових джерелах доходів, одним з яких можуть стати мобільні платежі.

ARPU МОБІЛЬНОГО ЗВ'ЯЗКУ В РІЗНИХ КРАЇНАХ ЄВРОПИ, євро на місяць

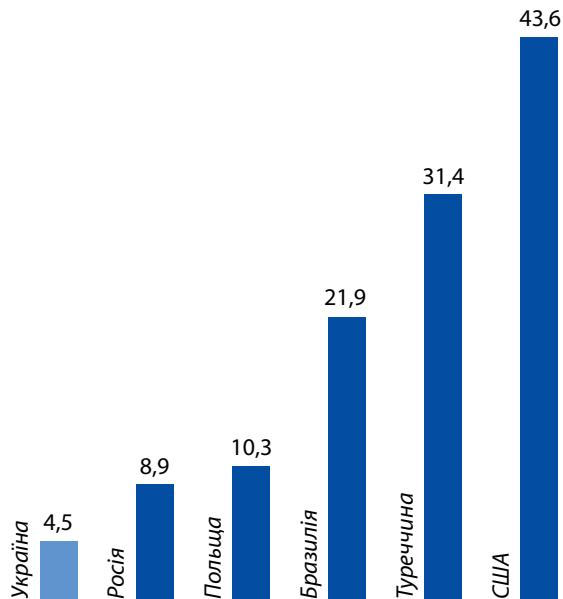

Джерело: European Union Open Data Portal, дані операторів

Запуск нового ринку буде також корисним для населення, яке отримує новий зручний спосіб розрахунку. Згідно зі звітом McKinsey, в Україні лише **53%** населення мають банківський рахунок, тоді як в Туреччині цей показник склав **57%**, а в Польщі **78%**. Тобто майже половина населення не має можливості користуватися банківськими послугами.

Але навіть ті, хто мають банківські картки, не завжди мають можливість скористатися ними. Рівень забезпечення POS-терміналами в Україні в **2,3 рази** менший, ніж у Польщі, і в **7 разів** менший, ніж у Туреччині. Для прийому мобільних платежів достатньо мобільного телефону чи планшета, що дозволяє проводити безготівкові розрахунки навіть за відсутності POS-терміналу чи банківської картки.

**КІЛЬКІСТЬ POS-ТЕРМІНАЛІВ,
тис. од. на 1 млн осіб, 2014 р.**

Джерело: Підвищення продуктивності в Україні: банківський сектор як модель економічного розвитку, McKinsey & Company

Бізнесу також вигідне запровадження мобільних платежів, оскільки це ще одна можливість отримати оплату від клієнта, причому способом, що не вимагає капітальних витрат і доступний не лише середньому і великому бізнесу, але й малим і мікропідприємствам. Для окупності обсяг виручки на 1 POS-термінал має бути вищим, ніж у більшості невеликих підприємств, тоді як мобільні платежі дозволяють приймати безготівкову оплату практично будь-кому. Наприклад, інтернет-магазини, популярність яких зростає, не можуть забезпечити всіх кур'єрів терміналами для прийому карток, що провокує широке використання готівки, тоді як використання мобільних платежів дозволить перевести сферу інтернет-торгівлі в цивілізоване русло.

Зацікавленими у запровадженні мобільних платежів мають бути і державні органи. Міністерство фінансів матиме вигоду від наповнення бюджету за рахунок збільшення податків від мобільних операторів та загалом від інтенсифікації ділової активності. Іншим бенефіціаром від запровадження мобільних платежів буде Національний банк України завдяки прискоренню реалізації проекту Cashless economy. Згідно з концепцією, презентованою у 2016 році, розвиток електронних каналів прийому платежів, в тому числі мобільних платежів, є одним з ключових в ході реалізації проекту.

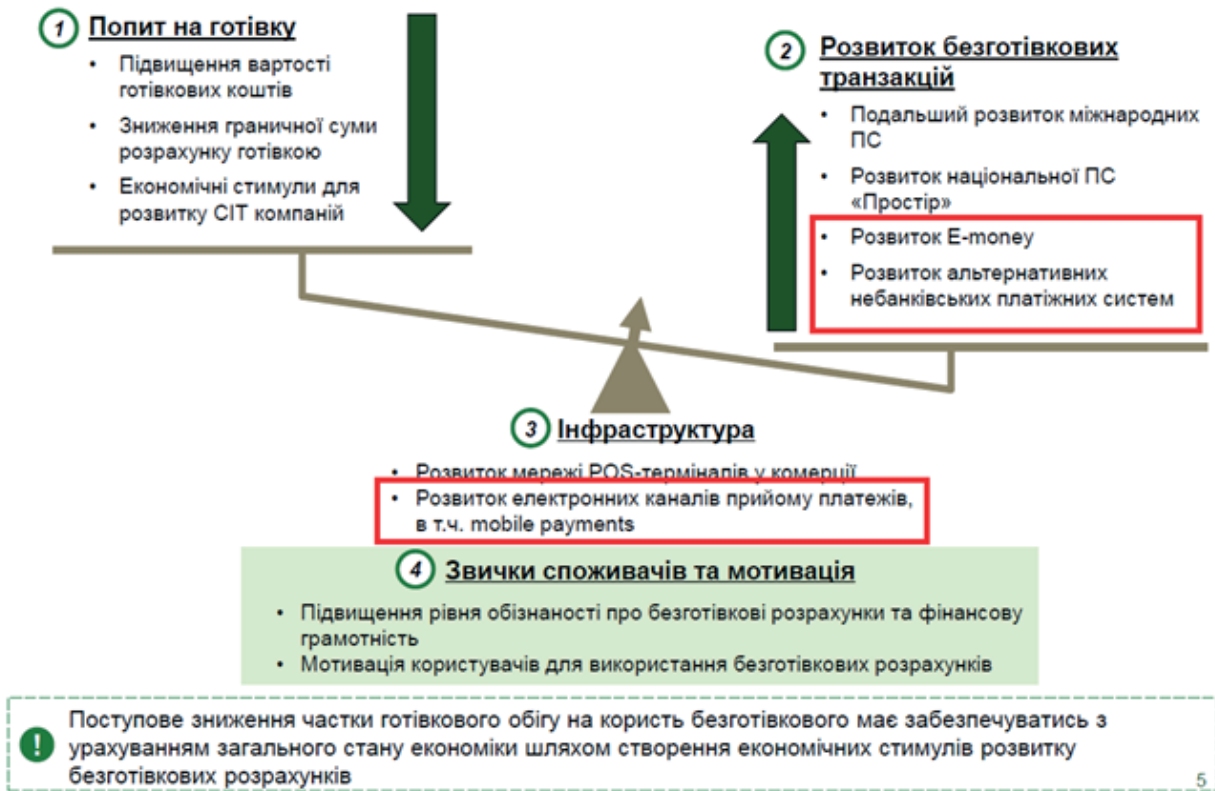
Ще одними стейкхолдерами виступають фінансові компанії та банки. На перший погляд, мобільні платежі створюють альтернативу звичним банківським послугам, додаючи конкуренції до цієї сфери. Проте мобільні платежі здебільшого зосереджені на залученні населення, що не користується банківськими послугами, та на об'ємах переказів, що економічно непривабливі для банків. Натомість за рахунок синергії завдяки збільшенню використання безготівкових інструментів і обізнаності та довіри населення може зрости інтерес до банківських послуг, що робить запровадження мобільних платежів корисним для банківського сектору.

Окрім того, мобільні платежі здійснюються з використанням електронних грошей, право на випуск яких мають виключно банки, а суміжними операціями можуть займатися юридичні особи, що уклали агентські договори з банками. Таким чином розвиток мобільних платежів передбачає значне збільшення обсягів електронних грошей, що створює можливості для розвитку як фінансових компаній, так і банків.

Загалом, на думку BRDO, запуск ринку мобільних платежів стане корисним і має підтримуватися усіма зазначеними стейкхолдерами.

Успішна реалізація проекту лежить у гармонійному поєднанні впливу на усі елементи системи

Концептуальний огляд дорожньої карти Cashless economy

Cashless economy	• Розвиток НПС Простір	↑
	• Розвиток альтернативних каналів та інструментів оплат	↑
	• Впровадження Direct Debit	↔
	• Сприяння розвитку еквайрингових сервісів	↔
	• Поступове зниження готівкового обігу на користь безготівкового	↓
	• Привернення уваги до безготівкових розрахунків	☑
Пов'язані проекти та ініціативи	• Концепція організації готівкового обігу в Україні	↓
	• Підвищення рівня фінансової обізнаності в Україні	☑
	• Впровадження BankID, ISO 20022 (IBAN)	↔
Рекомендовані ініціативи для інших держорганів	• Впровадження безготівкової оплати у транспорті	↔
	• Переведення пенсій та соціальних виплат у безготівкову форму	↓
	• Розвиток інфраструктури державних безготівкових платежів	↔
	• Розширення комерційної інфраструктури прийому безготівкової оплати	↔

Легенда: ↓ Попит на готівку ↑ Розвиток безготівкових транзакцій ↔ Інфраструктура ☑ Звички та мотивація

ХАРАКТЕРИСТИКА РИНКУ МОБІЛЬНИХ ПЛАТЕЖІВ В УКРАЇНІ

Сьогодні ринок мобільних платежів в Україні практично відсутній, оскільки мобільні оператори юридично не мають змоги надавати подібні послуги. Деякі фінансові компанії пропонують населенню частину сервісів за допомогою платежів з використанням мобільного телефону, але без залучення мобільних операторів, яке неможливе без вирішення юридичних питань. За цих обставин говорити про масштабний розвиток ринку мобільних платежів – неможливо.

Оскільки мобільні платежі використовують електронні гроші, слід навести статистику, презентовану Національним банком України. Відповідно до неї, обсяг випущених електронних грошей в Україні в 2016 році становив **40,5 млн грн**, обсяг операцій **2,99 млрд грн**, а кількість електронних гаманців склала **45,7 млн**. При цьому монополістичне становище посідає одна компанія – GlobalMoney з **45 млн** гаманців (**98%** від загальної кількості) та обсягом операцій **2,89 млрд грн** (**97%** від загального обсягу). При цьому співвідношення випущених електронних грошей до кількості гаманців суттєво відрізняється від інших представників ринку (**0,19 грн** на гаманець порівняно з **61,11 грн** у MasterCard, **127,14 грн** у системі «Простір», **285,71 грн** у Visa). Розвиток мобільних платежів сприятиме появі конкуренції і зростанню прозорості у сфері електронних грошей.

Для визначення ж потенціалу мобільних платежів в Україні був використаний міжнародний досвід та враховані українські реалії. Попит на мобільні платежі існує: у світі ними користуються **10%** абонентів¹, в Україні відповідно до досліджень подібними послугами готові скористатися близько **20%** абонентів². Ці показники були прийняті за песимістичний і оптимістичний сценарій відповідно, а в якості базового розглядалось значення поширеності мобільних платежів серед **15%** абонентів.

ПРОЦЕНТ АБОНЕНТІВ, ЩО КОРИСТУЮТЬСЯ МОБІЛЬНИМИ ПЛАТЕЖАМИ

Для визначення грошового значення ринку експерти BRDO підраховали кількість коштів, що надходять на мобільний рахунок абонента в середньому у світі. Так, існують **два** основних джерела: зарахування готівки та надходження від організацій (від роботодавців, соціальні виплати тощо)³. Середній розмір надходжень від організацій становив **52,9 дол. США**, проте кількість таких транзакцій була незначна – **0,1** переказ на абонента намісяць. Середній розмір поповнення готівкою становив **29 дол.**, проте відбувався набагато частіше – **2,2** рази на місяць на абонента. Таким чином, сумарні середньомісячні надходження на абонента у світі склала **69,09 дол. США**, і це значення було прийняте для обчислення розміру ринку за оптимальним сценарієм. Враховуючи низький рівень доходів, відносно

¹ GSMA report 2015

² Опитування GfK, надане операторам

³ State Of The Industry Report On Mobile Money

дешевизну і відповідно незначні обсяги поповнень мобільного рахунку та інші особливості України, для розрахунку базового сценарію було прийняте значення **6,91 дол.**, а для песимістичного – **0,69 дол.** на місяць.

СЕРЕДНІЙ ОБСЯГ ВХІДНИХ ПЛАТЕЖІВ ЗА МІСЯЦЬ, дол. США

Враховуючи зазначені припущення, а також кількість абонентів мобільного зв'язку в Україні серед населення (**52,3 млн** абонентів станом на 01.04.2017), експерти BRDO дійшли висновку, що потенціал ринку мобільних платежів складає **650 млн дол.**

ПОТЕНЦІЙНИЙ РІЧНИЙ РОЗМІР РИНКУ МОБІЛЬНИХ ПЛАТЕЖІВ ЗА РІЗНИХ СЦЕНАРІЇВ, млн. дол.

Кількість користувачів, млн	Обсяг платежів, дол.		
	Оптимістичний (69.09)	Базовий (6.91)	Песимістичний (0.69)
Оптимістичний (10.5)	8 667.0	866.7	86.7
Базовий (7.8)	6 500.3	650.0	65.0
Песимістичний (5.2)	4 333.5	433.4	43.3

Таким чином реалізація базового сценарію дозволить запустити безготівковий ринок мобільних платежів, розмір якого більш ніж в **5 раз** перевищить поточний обіг електронних грошей в Україні і суттєво зменшить обсяг готівки, а відповідно і тіньової економіки.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1:

- ◆ мобільні платежі – актуальна в усьому світі послуга, що стрімко розвивається;
- ◆ в Україні сьогодні мобільні платежі нерозвинені;
- ◆ потенціал ринку мобільних платежів багатократно перевищує поточний обсяг ринку електронних грошей;
- ◆ у розвитку ринку зацікавлене широке коло сторін: населення, держава, мобільні оператори, банки, фінансові компанії;
- ◆ сьогодні на ринку електронних грошей, які є необхідною складовою мобільних платежів, існує монополія.

2 | ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ РИНКУ МОБІЛЬНИХ ПЛАТЕЖІВ

2.1

ЗАГАЛЬНА ІНФОРМАЦІЯ

Під час проведення системного перегляду даного ринку одним з перших завдань було **формування переліку регуляторних актів**, які безпосередньо регулюють відносини, що виникають між усіма учасниками ринку мобільних платежів.

Критерії для оцінки актів на предмет їхньої належності до регуляторних визначені у частині першій статті 1 Закону України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності». Аналізу підлягали виключно такі регуляторні акти, які мають первинний характер (основні акти). На відміну від первинних регуляторних актів, регуляторні акти про внесення змін до інших актів не є самостійними регуляторними актами, вони безпосередньо не здійснюють правове регулювання, тому не були включені до переліку.

Детальний аналіз чинного регулювання ринку мобільних платежів потребує врахування **двох важливих аспектів**:

- ◆ З одного боку, ринок мобільних платежів може виникнути в Україні та буде абсолютно новим, а з іншого, складові операції, що будуть задіяні на цьому ринку, вже давно існують та врегульовані на рівні законодавства України.
- ◆ Підготовка цієї Зеленої книги вимагає значної кількості припущень, що стосуються потенційного вибору учасниками ринку бізнес-моделей та бізнес-процесів. Це обумовлено відсутністю на сьогоднішній день відповідного ринку, а відтак і сталих суспільних відносин.

Ринок мобільних платежів існує на перетині надання телекомунікаційних та фінансових послуг. При цьому окремо варто підкреслити, що ринок мобільних платежів імовірно за все буде розвиватися з використанням електронних грошей.

Відповідно, таке комплексне поєднання суспільних відносин обумовлює те, що регуляторне поле щодо даного ринку включає в себе, з одного боку, регулювання надання телекомунікаційних послуг, а відповідно, і значну роль Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері зв'язку та інформатизації, а з іншого боку – відносини, пов'язані зі здійсненням розрахункових операцій, а також операцій з електронними грошима, що є предметом регулювання Національного банку України.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ

СУБ'ЄКТАМИ ВЛАДНИХ ПОВНОВАЖЕНЬ, ЩО ЗДІЙСНЮЮТЬ ВПЛИВ НА РИНОК ВІД ІМЕНІ ДЕРЖАВИ, Є:

- ◆ **ВЕРХОВНА РАДА УКРАЇНИ** – здійснює ухвалення державної політики та законодавче забезпечення державного управління і регулювання у сфері телекомунікацій (Глава II Закону України «Про телекомунікації»), приймає закони, що встановлюють засади створення і функціонування фінансового та грошового ринків (стаття 92 Конституції України).
- ◆ **КАБІНЕТ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ** – здійснює державне управління у сфері телекомунікацій (частина перша статті 13 Закону України «Про телекомунікації»), затверджує правила надання та отримання телекомунікаційних послуг (частина перша статті 33 Закону України «Про телекомунікації»).
- ◆ **НАЦІОНАЛЬНИЙ БАНК УКРАЇНИ** – регулює діяльність платіжних систем та систем розрахунків в Україні, визначає порядок і форми платежів, у тому числі між банками (пункт 6 статті 7 Закону України «Про Національний банк України»), встановлює правила, форми і стандарти розрахунків банків та інших юридичних і фізичних осіб в економічному обігу України із застосуванням як паперових, так і електронних документів, а також платіжних інструментів та готівки (стаття 40 Закону України «Про Національний банк України»), здійснює державне регулювання ринків фінансових послуг щодо ринку банківських послуг та діяльності з переказу коштів (стаття 21 «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг»).
- ◆ **НАЦІОНАЛЬНА КОМІСІЯ, ЩО ЗДІЙСНЮЄ ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ У СФЕРІ РИНКІВ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ** – здійснює реєстрацію та веде Державний реєстр фінансових установ (пункт 2 частини першої статті 28 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг»).
- ◆ **НАЦІОНАЛЬНА КОМІСІЯ, ЩО ЗДІЙСНЮЄ ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ У СФЕРІ ЗВ'ЯЗКУ ТА ІНФОРМАТИЗАЦІЇ** – є органом державного регулювання у сфері телекомунікацій (частина перша ст. 17 Закону України «Про телекомунікації»).

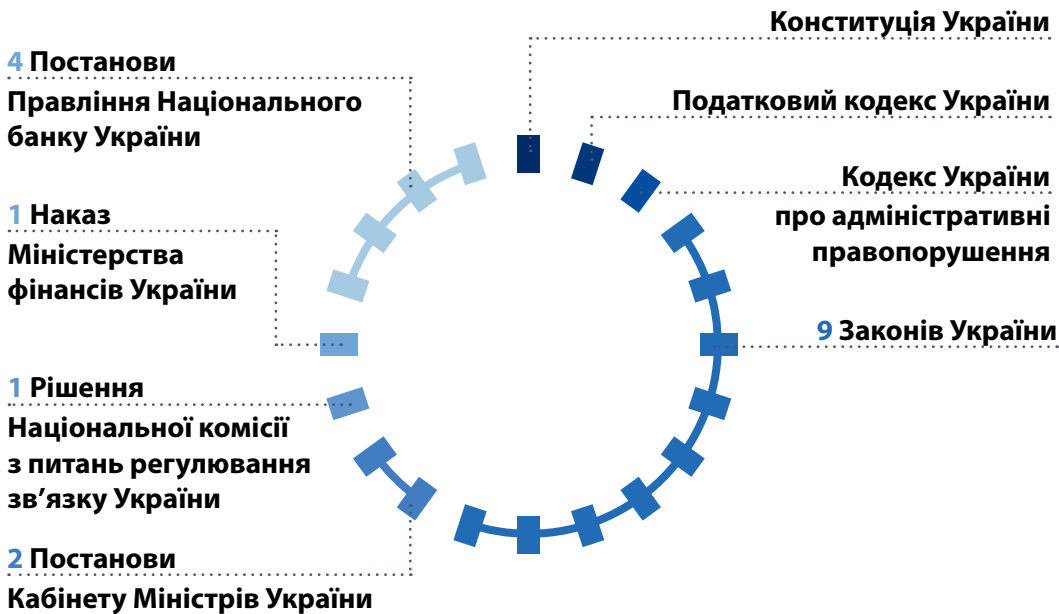
Тобто у галузі надання телекомунікаційних послуг в Україні одночасно функціонують органи державного управління та орган державного регулювання. Це є одна з трьох основних моделей державного впливу на сферу телекомунікацій, відомих у світі. Наявність незалежного регулятора є однією з вимог функціонування телекомунікаційних ринків розвинених країн світу, наприклад країн Євросоюзу. Також наявність незалежного регулятора є вимогою Всесвітньої торгової організації.

Хочемо наголосити, що активний розвиток телекомунікаційної галузі є ключовим фактором економічного прогресу, при цьому не менш важливим є регулювання та розвиток систем розрахунків в Україні, відповідальним за що є Національний банк України.

Однак на сьогоднішній день в Україні відсутнє комплексне регулювання мобільних платежів. За нашими оцінками, саме існуючі регуляторні механізми є бар'єрами на шляху до його розвитку.

ВИЗНАЧЕННЯ ПЕРЕЛІКУ РЕГУЛЯТОРНИХ АКТІВ, ЩО РЕГУЛЮЮТЬ РИНОК МОБІЛЬНИХ ПЛАТЕЖІВ

На момент підготовки цієї Зеленої книги було визначено **20 ЧИННИХ НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТІВ**, що безпосередньо складають регуляторне поле ринку мобільних платежів:

ПЕРЕЛІК АКТІВ НАВЕДЕНИЙ У ДОДАТКУ.

Детальні результати аналізу регуляторних актів, що регулюють ринок, відображаються у додатку.

Що стосується відносин між абонентом та оператором, то основний закон, що встановлює правову основу діяльності у сфері телекомунікацій – Закон України «Про телекомунікації», прийнятий Верховною Радою у 2003 році.

Цей закон визначає повноваження держави щодо управління та регулювання зазначеної діяльності, а також права, обов'язки та засади відповідальності фізичних і юридичних осіб, які беруть участь у даній діяльності або користуються телекомунікаційними послугами. На сьогодні до тексту Закону України «Про телекомунікації» були внесені зміни шляхом прийняття **38** Законів України. Найбільше змін Закон України «Про телекомунікації» зазнав у 2012 році (**7** разів) та 2010 році (**6** разів). Такий підхід негативно впливає на бізнес, тому що кожного року відбуваються зміни в регуляторному полі, і бізнес не може прорахувати свої ризики від ведення господарської діяльності.

Окремо хочемо наголосити на тому, що ринок мобільних платежів пов'язаний з правовим регулюванням фінансових послуг та переказу коштів в Україні. При цьому відповідна сфера суспільних відносин може бути виділена у кілька повноцінних ринків з комплексним регулюванням, що не є предметом дослідження у цій Зеленій книзі. Однак, незважаючи на це, ми звернемо окрему увагу на окремі регуляторні механізми, що стосуються регулювання фінансових послуг та переказу коштів в Україні, які є важливими саме для ринку мобільних платежів.

Зокрема, увага буде приділена Закону України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» (надалі – Закон про платіжні системи), що визначає загальні засади функціонування платіжних систем і систем розрахунків (далі – платіжні

системи) в Україні, поняття та загальний порядок проведення переказу коштів у межах України.

Для зручності та системного розуміння взаємозв'язків нормативно-правових актів, що регулюють ринок мобільних платежів, ми будемо описувати акти та відповідне регулювання, дотримуючись логіки бізнес-процесів на ринку мобільних платежів (а не просто ієрархії нормативно-правових актів). Такий підхід ми вважаємо найбільш оптимальним з огляду на те, що ринок мобільних платежів фактично знаходиться на перетині різних галузей та сфер регулювання.

ЗАРАХУВАННЯ КОШТІВ НА ОСОБОВИЙ РАХУНОК

Насамперед для того, щоб абонент міг скористатися послугами мобільних платежів, на його особовому рахунку мають бути кошти. Відповідно, першим бізнес-процесом ринку є зарахування коштів за послуги зв'язку на особовий рахунок.

Поповнення рахунку може бути здійснено за допомогою:

картки поповнення
рахунку

переказу коштів з
банківського рахунку

внесення готівки для
поповнення рахунку
(наприклад за допомогою
терміналу)

1 Поповнення особового рахунку можливе за допомогою карток поповнення рахунків, що передбачено Правилами надання та отримання телекомунікаційних послуг (постанова Кабінету Міністрів України № 295 від 11 квітня 2012 року). Чинні нормативно-правові акти не встановлюють спеціальних обмежень щодо цього виду поповнення рахунку.

2 Також абоненти можуть здійснювати поповнення рахунків за допомогою переказів коштів у платіжних системах України, наприклад зі своїх банківських рахунків.

Відповідно до Закону про платіжні системи, суб'єктами правових відносин, що виникають при здійсненні переказу коштів, є учасники, користувачі (платники, отримувачі) платіжних систем (стаття 5).

При цьому Законом про платіжні системи (стаття 10) визначено, що учасниками платіжної системи в Україні мають право бути (після укладення договору з платіжною організацією відповідної системи):

- ◆ банк, що має банківську ліцензію Національного банку України;
- ◆ небанківська фінансова установа, яка має ліцензію Національного банку України на переказ коштів без відкриття рахунків.

3 Іншим шляхом поповнення особового рахунку є поповнення шляхом внесення готівки за допомогою платіжних пристроїв та через пункти приймання готівки для подальшого її переказу. Відповідно до пункту першого Постанови НБУ «Про врегулювання питань щодо приймання готівки для подальшого її переказу» від 12 лютого 2013 року № 42, такі операції здійснюють виключно:

- ◆ банки;
- ◆ комерційні агенти банків – юридичні особи, які уклали агентські

договори з банками;

- ◆ небанківські фінансові установи, які відповідно до законодавства України отримали ліцензію відповідного органу на переказ коштів і є платіжними організаціями та/або учасниками платіжної системи та здійснюють свою діяльність відповідно до узгоджених Національним банком України правил платіжної системи.

Щодо цих операцій важливим є Закон України «Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг» (надалі – Закон про РРО), що визначає правові засади застосування РРО у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг. Його дія поширюється на усіх суб'єктів господарювання, їхні господарські одиниці та представників (уповноважених осіб) суб'єктів господарювання, які здійснюють розрахункові операції у готівковій та/або безготівковій формі. Відповідно до статті 3 Закону про РРО, суб'єкти господарювання, які здійснюють операції з приймання готівки для її подальшого переказу, зобов'язані застосовувати РРО. При цьому передбачені статтею 9 Закону про РРО винятки з обов'язкового застосування реєстраторів розрахункових операцій не поширюються на операції комерційних агентів банків та небанківських фінансових установ з приймання готівки для подальшого її переказу з використанням програмно-технічних комплексів самообслуговування.

Тобто Законом встановлено вимогу про обов'язкове обладнання РРО терміналів, що використовуються для поповнення особових рахунків абонентів (програмно-технічних комплексів самообслуговування).

Як випливає з вищенаведеного, при поповненні абонентом особового рахунку виникають відносини з проведення фінансової операції. Законом України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» (надалі – Закон про запобігання відмиванню доходів) визначено правові механізми протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення.

Відповідно, один з таких механізмів поширюється на відносини з поповнення особових рахунків, а саме – обов'язкова ідентифікація та верифікація клієнта має здійснюватися у разі проведення разової фінансової операції без встановлення ділових відносин з клієнтами на суму, що дорівнює чи перевищує **150 000 гривень** (стаття 9 Закону про запобігання відмиванню доходів). Разом з цим варто зауважити, що відповідно до статті 1 Закону про запобігання відмиванню доходів верифікація клієнта має здійснюватися «у його присутності», тобто наразі відсутня можливість проведення віддаленої ідентифікації без особистої зустрічі з представником суб'єкта первинного фінансового моніторингу.

Оскільки поповнення особових рахунків у описаних вище ситуаціях здійснюється без ідентифікації клієнта в розумінні Закону про запобігання відмиванню доходів, то можна вважати, що сума поповнення особового рахунку має бути меншою за **150 000 гривень**.

Таке обмеження, на нашу думку, не заважає розвитку ринку мобільних платежів з огляду на те, що дозволена без ідентифікації сума поповнення рахунку є достатньою для того, щоб більшість потенційно зацікавлених у мобільних платежах користувачів могла би задовольнити свої потреби.

ПОВЕРНЕННЯ НЕВИКОРИСТАНИХ КОШТІВ СПОЖИВАЧУ

На виконання статті 33 Закону України «Про телекомунікації» Кабінет Міністрів України затвердив **Правила надання та отримання телекомунікаційних послуг** (постанова Кабінету Міністрів України № 295 від 11 квітня 2012 року).

Правила надання та отримання телекомунікаційних послуг регулюють відносини між операторами, провайдером телекомунікацій та споживачами послуг. Зміни до цього нормативно-правового акту у 2017 році ще не вносилися, при цьому за час його існування він змінювався 8 разів, тож можна стверджувати, що цей акт є стабільнішим щодо запровадженого регулювання.

При цьому саме Правилами надання та отримання телекомунікаційних послуг встановлена одна з вимог, що є важливою для бізнес-процесів ринку мобільних платежів. Йдеться про положення пункту 76, яким передбачено, що:

«Повернення невикористаних коштів абонентів, який отримує послуги знеособлено (анонімно), здійснюється на підставі його письмової заяви за умови реєстрації абонента оператором, провайдером у порядку, встановленому НКРЗІ».

Відповідне положення є значним обмеженням з огляду на наступне. По-перше, більшість абонентів (більше **90%**) мобільного зв'язку отримують послуги **знеособлено** (анонімно). По-друге, кошти абонентів на особовому рахунку (мобільному рахунку) фактично є коштами, які абоненти внесли у якості оплати послуг оператора. Тобто кошти на особовому рахунку абонента являють собою обсяг телекомунікаційних послуг – хвилин розмов, SMS та іншого, які для зручності обліку оператор виражає у гривнях. Таким чином, баланс абонента на особовому рахунку **не можна порівнювати** з залишком на особовому банківському рахунку, оскільки ці кошти вже сплачені за надання послуг.

Таким чином, якщо йдеться про бажання абонента розпоряджатися коштами, що були оплачені ним, але не були використані (тобто є залишком на особовому рахунку), йому необхідно пройти процедуру повернення невикористаних коштів.

Відповідно до наведеного вище положення Правил надання та отримання телекомунікаційних послуг, для того щоб анонімному абоненту було повернуто кошти, **необхідними є:**

- 1) письмова заява;
- 2) реєстрація абонента оператором у порядку, встановленому НКРЗІ.

Зазначена вимога є **істотним бар'єром** для розвитку ринку мобільних платежів загалом, оскільки робить важливий бізнес-процес ринку (процес повернення коштів з особового рахунку) надто складним для користувача та фактично призводить до необхідності його візиту до офісу оператора.

Порядок реєстрації абонентів, які отримують телекомунікаційні послуги без укладення договору в письмовій формі (надалі – Порядок реєстрації абонентів), був затверджений Національною комісією з питань регулювання зв'язку України (Рішення 11.08.2011 № 393) на виконання статті 18 та частини другої статті 32 Закону України «Про телекомунікації». Саме на цей нормативно-правовий акт міститься посилання у наведеному вище пункті 76 Правил надання та отримання телекомунікаційних послуг (реєстрація відповідно до Порядку реєстрації абонентів є вимогою для повернення невикористаних коштів анонімному абоненту).

Відповідно до пункту 2.1 розділу II Порядку реєстрації абонентів:

«Повернення невикористаної частки коштів з особового рахунку абонента у разі відмови від передплатених телекомунікаційних послуг та користування персональним номером, перенесення абонентського номера здійснюється за умови реєстрації абонента у оператора, провайдера телекомунікацій». Тобто фактично продубльовано вимогу 76 Правил надання та отримання телекомунікаційних послуг щодо обов'язкової реєстрації для повернення коштів.

При цьому відповідно до пункту 2.2 розділу II Порядку реєстрації абонентів: *«Для реєстрації споживач особисто подає оператору, провайдеру телекомунікацій письмову заяву про реєстрацію ...»*. Письмова заява має містити таку інформацію: *«для фізичних осіб – прізвище, ім'я, по батькові, місце проживання абонента, серію та номер паспорта, а також абонентський номер чи інший мережевий ідентифікатор кінцевого обладнання, за яким отримуються послуги»* (пункт 2.2 розділу II Порядку реєстрації абонентів).

Таким чином, з наведених вище норм Порядку реєстрації абонентів та Правил надання та отримання телекомунікаційних послуг випливає, що для повернення коштів абонентів (важливий бізнес-процес ринку мобільних платежів) він має відвідати особисто офіс оператора та написати відповідну заяву. Враховуючи те, що перевагою мобільних платежів має бути простота їхнього використання, така процедура **фактично унеможлиблює їхній розвиток в Україні**.

Також важливим для ринку мобільних платежів є регулювання, встановлене Законом України **«Про збір на обов'язкове державне пенсійне страхування»**.

Відповідно до зазначеного Закону, платниками збору на обов'язкове державне пенсійне страхування (надалі – пенсійний збір) є підприємства, установи та організації, фізичні особи, які користуються послугами стільникового рухомого зв'язку. При цьому об'єктом оподаткування пенсійним збором є «вартість будь-яких послуг стільникового рухомого зв'язку, сплачена споживачами цих послуг оператору, що їх надає» (стаття 2 Закону України «Про збір на обов'язкове державне пенсійне страхування»).

Тобто з суми коштів, що сплачуються абонентами операторам, має бути сплачений пенсійний збір. При цьому сам порядок сплати збору є таким, що фактично унеможлиблює активний розвиток ринку мобільних платежів з огляду на нижче викладене.

Кабінетом Міністрів України затверджено **Порядок сплати збору на обов'язкове державне пенсійне страхування з окремих видів господарських операцій**, що затверджений постановою від 3 листопада 1998 року № 1740 (далі – Порядок № 1740).

Відповідно до пункту 15 Порядку № 1740, пенсійний збір з вартості послуг стільникового рухомого зв'язку сплачується платниками збору оператору одночасно з оплатою ними зазначених послуг.

Разом з цим, відповідно до Закону України «Про захист прав споживачів», ціна продукції повинна включати в себе всі податки та неподаткові обов'язкові платежі, які, відповідно до законодавства, сплачуються споживачем під час придбання відповідної продукції. При цьому споживачі під час замовлення та/або отримання телекомунікаційних послуг мають право на повернення від оператора, провайдера телекомунікацій невикористаної частини коштів у разі відмови від передплачених телекомунікаційних послуг.

Тобто при поверненні користувачам послуг стільникового зв'язку **оператор зобов'язаний повернути** невикористані кошти, сплачені споживачем у повній сумі, тобто з урахуванням пенсійного збору. При цьому сплата пенсійного збору прив'язана до моменту оплати послуг, а не до моменту їхнього надання, і, відповідно, на момент повернення коштів суми збору вже сплачені до Державного бюджету України.

З іншого боку, Порядок № 1740 не передбачає зменшення (коригування) платежів зі збору для операторів стільникового зв'язку при поверненні користувачам (споживачам) невикористаних коштів.

Таким чином, якщо абонент хоче здійснити мобільний платіж (що, як описувалося вище, потребує здійснення повернення коштів), то з його коштів вже буде сплачений пенсійний збір, а порядок повернення/компенсації суми сплаченого

збору відсутній у Порядку № 1740 (при цьому такий порядок компенсації встановлений, наприклад, для благодійних телекомунікаційних повідомлень, що виключені з об'єкту оподаткування збором).

Відповідно, ми можемо зробити висновок, що регулювання сплати пенсійного збору, яке існує на сьогоднішній день, є **значною перепорою** на шляху до функціонування в Україні ринку мобільних платежів.

ПОВЕРНЕННЯ КОШТІВ У ВИГЛЯДІ ЕЛЕКТРОННИХ ГРОШЕЙ

Вище описане регулювання процесу повернення коштів абонентів, при цьому для розгляду ринку мобільних платежів ми робимо припущення, що кошти абонентам для користування мобільними фінансовими послугами, у разі появи відповідного ринку в Україні, будуть повертатися у вигляді електронних грошей. Це припущення обумовлене тим, що користування електронними грошима у визначених межах не потребує ідентифікації користувача – фізичної особи, тобто є допустимим для користування анонімними абонентами операторів.

Разом з цим, електронні гроші можуть бути використані для переказів, а також оплати товарів та послуг.

Відповідно до Закону про платіжні системи:

ЕЛЕКТРОННІ ГРОШІ – одиниці вартості, які зберігаються на електронному пристрої, приймаються як засіб платежу іншими особами, ніж особа, яка їх випускає, і є грошовим зобов'язанням цієї особи, що виконується в готівковій або безготівковій формі.

Разом з цим, Законом про платіжні системи встановлено перелік істотних **обмежень**, що стосуються електронних грошей (стаття 15):

- ◆ випуск електронних грошей може здійснювати виключно банк (при цьому, відповідно до Директиви 2009/110/ЄС, випуск електронних грошей можуть здійснювати не лише банки);
- ◆ банк, що має намір здійснювати випуск електронних грошей, зобов'язаний до початку їхнього випуску узгодити з Національним банком України правила використання електронних грошей;
- ◆ банк має право здійснювати випуск електронних грошей, номінованих лише в гривні, для використання на території України.

Також з метою регулювання діяльності, пов'язаної з випуском електронних грошей в Україні, та запровадження моніторингу за такою діяльністю Національним банком України було затверджено постанову Правління Національного банку України від 3 листопада 2010 року № 481 Положення про електронні гроші в Україні.

На додачу до наведених обмежень щодо випуску та сфери застосування електронних грошей в Україні, Положенням про електронні гроші в Україні **встановлено обмеження на:**

- 1) Суму електронних грошей на електронному пристрої, що перебуває в розпорядженні користувача:
 - ◆ сума електронних грошей на електронному пристрої, який не може поповнюватися – до **4000 гривень** (Директивою 2009/110/ЄС аналогічне обмеження встановлено у розмірі **250 євро** з можливістю збільшення компетентними органами суми до **500 євро** для національних платіжних операцій);
 - ◆ сума електронних грошей на електронному пристрої, який може поповнюватися – до **14000 гривень**.

- 2) Суму використання електронних грошей користувачем для здійснення розрахунків за допомогою електронного пристрою, який поповнюється і перебуває в розпорядженні користувача – до **62 000 гривень** протягом календарного року (Директивою 2009/110/ЄС аналогічне обмеження встановлено у розмірі **2 500 євро**).
- 3) Суму переказу фізичною особою іншим фізичним особам з використанням наперед оплачених карток – до **500 гривень** на день та не більше **4 000 гривень** протягом одного місяця.
- 4) Суму приймання емітентом/агентом з розрахунків від фізичної особи з наперед оплаченої картки в обмін на готівкові кошти через платіжний пристрій – до **500 гривень** на день та не більше **4 000 гривень** протягом одного місяця.

Таким чином, ми бачимо, що Законом про платіжні системи та Положенням про електронні гроші в Україні встановлено низку обмежень для використання електронних грошей, що стосуються сфери застосування та обсягу операцій. При цьому варто зауважити, що зазначені ліміти використання електронних грошей в Україні будуть поширюватися навіть у разі верифікації та ідентифікації користувачів відповідно до Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення». Такий підхід створює нерівні умови для використання електронних грошей та банківських переказів, що може створювати перешкоди для розвитку ринку у майбутньому.

Також важливо зазначити, що ринок мобільних платежів потребує можливості користувача розрахуватися за товари, роботи чи послуги, і це питання врегульоване Законом про платіжні системи, стаття 15 якого передбачає, що *«Приймання електронних грошей для оплати товарів, робіт та послуг здійснюється іншими особами ніж особа, що здійснює випуск електронних грошей, на підставі укладених договорів з особою, що здійснює випуск електронних грошей та/або його комерційними агентами з розрахунків»*.

Це положення означає, що на практиці для можливості здійснити розрахунок за допомогою мобільного платежу необхідно, щоб особа, з якою здійснюється розрахунок, уклала договір з банком – емітентом електронних грошей або з його комерційним агентом з розрахунків.

2.4

ОЦІНКА АКТУАЛЬНОСТІ ТА ЗАКОННОСТІ РЕГУЛЯТОРНИХ АКТІВ

До кожного регуляторного акту заповнювалась картка, у якій зафіксовано відповіді на питання анкети щодо визначення актуальності та законності акту у вигляді Таблиці №7.

За результатами проведеної оцінки був отриманий результат, який свідчить про наявність 1 неактуального регуляторного акту. Відповідні переліки з поясненнями відображені у таблиці, що наведена у додатках.

У всіх інших нормативно-правових актах, що аналізувалися, відсутні ознаки, за якими їх можна було б класифікувати як незаконні та/або неактуальні.

2.4.1

НЕАКТУАЛЬНІ РЕГУЛЯТОРНІ АКТИ ЗА ОЗНАКОЮ НЕВІДПОВІДНОСТІ ЗАКОНОДАВСТВУ:

- 1) Закон України «Про захист прав споживачів» від 12.05.1991 № 1023-XII було прийнято до проголошення незалежності України.
Відповідно, даний Закон є неактуальним за ознакою періоду прийняття.
- 2) Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 № 8073-X було прийнято до проголошення незалежності України.
Відповідно, даний Кодекс є неактуальним за ознакою періоду прийняття.

2.4.2

ОЦІНКА ЗАКОННОСТІ РЕГУЛЯТОРНИХ АКТИВ

Регуляторні акти, що мають ознаки незаконних, відсутні.

2.4.3

РЕГУЛЯТОРНІ БАР'ЄРИ ДЛЯ РОЗВИТКУ РИНКУ МОБІЛЬНИХ ПЛАТЕЖІВ

Проведений аналіз регулювання ринку мобільних платежів дозволив виявити **два регуляторних бар'єри**, що заважають розвитку ринку в Україні:

- 1) **Обов'язкове подання письмової заяви та особиста реєстрація абонента у оператора для повернення невикористаних коштів.** Це передбачено Правилами надання та отримання телекомунікаційних послуг (затверджені Постановою Кабінету Міністрів України від 11 квітня 2012 р. № 295) та Порядком реєстрації абонентів, які отримують телекомунікаційні послуги без укладення договору в письмовій формі (затверджено рішенням Національної комісії з питань регулювання зв'язку України від 11 серпня 2011 № 393).
- 2) **Відсутність у Порядку сплати збору на обов'язкове державне пенсійне страхування з окремих видів господарських операцій (затверджено Постановою Кабінету Міністрів України від 3 листопада 1998 р. № 1740) механізму зменшення (коригування) платежів зі збору для операторів стільникового зв'язку при поверненні користувачам (споживачам) невикористаних коштів.**

2.5

ПЕРЕЛІК ЦІЛЕЙ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ

- ◆ Стабільність грошової одиниці України.
- ◆ Фінансова стабільність, в тому числі стабільність банківської системи.
- ◆ Надходження до державного бюджету від збору на обов'язкове державне пенсійне страхування.

- ◆ Захист прав споживачів.
- ◆ Забезпечення національної безпеки шляхом визначення правового механізму протидії легалізації (відмиванню) доходів.
- ◆ Стабільність грошової одиниці.
- ◆ Розвиток та функціонування ринків фінансових послуг.
- ◆ Забезпечення рівних можливостей для доступу до ринків фінансових послуг.
- ◆ Інтеграція до європейського та світового ринків фінансових послуг.
- ◆ Запобігання монополізації та створення умов розвитку добросовісної конкуренції на ринках фінансових послуг.
- ◆ Створення належного конкурентного середовища на фінансовому ринку.
- ◆ Створення сприятливих умов для розвитку економіки України та підтримки вітчизняного товаровиробника.
- ◆ Збір податкової інформації.
- ◆ Здійснення моніторингу за діяльністю, що пов'язана з випуском та обігом електронних грошей.

2.6

ІНСТРУМЕНТИ (ЗАСОБИ) РЕГУЛЮВАННЯ

- ◆ Збір на обов'язкове державне пенсійне страхування з користування та надання послуг стільникового рухомого зв'язку.
- ◆ Реєстрація оператором абонента, який отримує телекомунікаційні послуги без укладення договору в письмовій формі, для повернення невикористаних коштів абонентів.
- ◆ Узгодження правил використання електронних грошей.
- ◆ Ліміти на використання електронних грошей.
- ◆ Банківська ліцензія.
- ◆ Ліцензія на переказ коштів без відкриття рахунків.
- ◆ Обов'язкове застосування РРО у програмно-технічних комплексах самообслуговування.
- ◆ Ліміт на фінансові операції без ідентифікації та верифікації клієнта.
- ◆ Використання лише на території України електронних грошей, номінованих у гривні.

ВИСНОВОК ДО РОЗДІЛУ 2:

Відносини на ринку мобільних платежів не врегульовано в Україні як окремі суспільні відносини. Окрім того, наразі такий ринок фактично відсутній. Відповідно, аналіз регулювання базується на припущенні щодо того, які моделі роботи можуть використовуватися учасниками ринку у разі його появи.

Наразі ринок мобільних платежів охоплює регулювання відносин у сфері телекомунікації, що врегульовані Законом України «Про телекомунікації», а також фінансових послуг та переказу коштів, що врегульовані Законом України «Про Національний банк України», «Про банки і банківську діяльність», «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг», «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні».

При цьому аналіз показав, що особливо важливу роль для цього ринку грає регулювання електронних грошей, у тому числі Положення про електронні гроші в Україні, що затверджені Постановою Правління Національного банку України від 4 листопада 2010 року № 481.

У Розділі 2 було розглянуто **18** актів, що запроваджують регулювання для ринку мобільних платежів. Ми вважаємо, що така кількість актів є нормальною для регулювання такого ринку, з огляду на комплексність суспільних відносин, що виникають на ньому (поєднання телекомунікаційних та фінансових послуг).

З огляду на те, що окреме регулювання ринку мобільних платежів відсутнє, достатньо складно об'єктивно оцінити його стабільність, оскільки зміни до нормативно-правових актів, що зазначалися у Розділі 2, не завжди змінюють регулювання бізнес-процесів ринку мобільних платежів. Ми вважаємо регулювання ринку достатньо стабільним.

Особливо важливим є те, що аналіз виявив **дві** регуляторні проблеми, які є бар'єрами для розвитку ринків мобільних платежів в Україні.

3 | АНАЛІЗ РЕГУЛЯТОРНИХ КЕЙСІВ

КЕЙС 1

БІЗНЕС-ПРОЦЕС:

Зарахування коштів на мобільний рахунок за послуги зв'язку.

МЕТА РЕГУЛЮВАННЯ:

Надходження до державного бюджету від збору на обов'язкове державне пенсійне страхування.

ІНСТРУМЕНТ РЕГУЛЮВАННЯ:

Збір на обов'язкове державне пенсійне страхування з користування та надання послуг стільникового рухомого зв'язку.

ПРОБЛЕМА:

Необхідність наповнення державного бюджету.

ВИСНОВОК:

Інструмент діє ефективно, однак механізм імплементації збору унеможлиблює використання мобільних платежів.

МОЖЛИВІ ШЛЯХИ ПОЛІПШЕННЯ СИТУАЦІЇ:

Удосконалити механізм нарахування і сплати пенсійного збору, враховуючи невикористані телекомунікаційні послуги.

КЕЙС 2

БІЗНЕС-ПРОЦЕС:

Зарахування коштів на мобільний рахунок за послуги зв'язку.

МЕТА РЕГУЛЮВАННЯ:

Збір податкової інформації.

ІНСТРУМЕНТ РЕГУЛЮВАННЯ:

Обов'язкове застосування РРО у програмно-технічних комплексах самообслуговування.

ПРОБЛЕМА:

Необхідність контролю за обігом коштів через комплекси самообслуговування.

ВИСНОВОК:

Інструмент діє неефективно, оскільки більшість програмно-технічних комплексів самообслуговування не обладнані РРО.

МОЖЛИВІ ШЛЯХИ ПОЛІПШЕННЯ СИТУАЦІЇ:

Скасувати обов'язковість використання РРО, забезпечити ефективний контроль за імплементацією інструменту.

КЕЙС 3

БІЗНЕС-ПРОЦЕС:

Перерахування коштів на електронний гаманець.

МЕТА РЕГУЛЮВАННЯ:

Захист прав споживачів.

ІНСТРУМЕНТ РЕГУЛЮВАННЯ:

Регулювання порядку реєстрації оператором абонента, який отримує телекомунікаційні послуги без укладення договору в письмовій формі, для повернення невикористаних коштів абонентові.

ПРОБЛЕМА:

Уникнення зловживання поверненням коштів у разі незаконного заволодіння сім-картою, яка належить іншій особі.

ВИСНОВОК:

Інструмент діє ефективно, але унеможлиблює розвиток мобільних платежів, при цьому розмір коштів, що повертаються – вкрай незначний.

МОЖЛИВІ ШЛЯХИ ПОЛІПШЕННЯ СИТУАЦІЇ:

Надати можливість повернення коштів без реєстрації; надати альтернативні можливості ідентифікації.

КЕЙС 4

БІЗНЕС-ПРОЦЕС:

Перерахування коштів на електронний гаманець.

МЕТА РЕГУЛЮВАННЯ:

Забезпечення стабільності грошової одиниці.

ІНСТРУМЕНТ РЕГУЛЮВАННЯ:

Випуск електронних грошей виключно банками.

ПРОБЛЕМА:

Небанківські фінансові установи не мають можливості випускати електронні гроші.

ВИСНОВОК:

Інструмент діє ефективно, але унеможлиблює участь у цьому ринку значного кола гравців – небанківських фінансових установ.

МОЖЛИВІ ШЛЯХИ ПОЛІПШЕННЯ СИТУАЦІЇ:

Надати можливість небанківським фінансовим установам права випускати електронні гроші.

КЕЙС 5

БІЗНЕС-ПРОЦЕС:

Перерахування коштів на електронний гаманець; оплата електронними грошима товару (послуги).

МЕТА РЕГУЛЮВАННЯ:

Фінансова стабільність, у тому числі стабільність банківської системи.

ІНСТРУМЕНТ РЕГУЛЮВАННЯ:

Ліцензія на переказ коштів без відкриття рахунків; Ліцензія банківська ліцензія.

ПРОБЛЕМА:

Необхідність виконання підприємствами організаційно-технічних і фінансових умов для стабільного функціонування платіжних систем.

ВИСНОВОК:

Інструмент діє ефективно.

МОЖЛИВІ ШЛЯХИ ПОЛІПШЕННЯ СИТУАЦІЇ:

–

КЕЙС 6

БІЗНЕС-ПРОЦЕС:

Зарахування коштів на мобільний рахунок за послуги зв'язку.

МЕТА РЕГУЛЮВАННЯ:

Забезпечення національної безпеки шляхом визначення правового механізму протидії легалізації (відмиванню) доходів.

ІНСТРУМЕНТ РЕГУЛЮВАННЯ:

Ліміт на фінансові операції без ідентифікації та верифікації клієнта.

ПРОБЛЕМА:

Ризик зловживань фінансовими операціями, не ідентифікованими користувачами.

ВИСНОВОК:

Інструмент діє ефективно.

МОЖЛИВІ ШЛЯХИ ПОЛІПШЕННЯ СИТУАЦІЇ:

На сьогодні інструмент діє ефективно, однак може виникнути необхідність перегляду лімітів зі зміною економічної ситуації.

КЕЙС 7

БІЗНЕС-ПРОЦЕС:

Перерахування коштів на електронний гаманець; оплата електронними грошима товару (послуги).

МЕТА РЕГУЛЮВАННЯ:

Фінансова стабільність, у тому числі стабільність банківської системи.

ІНСТРУМЕНТ РЕГУЛЮВАННЯ:

Ліміти на використання електронних грошей.

ПРОБЛЕМА:

Ризик зловживань користувачів електронними грошима, що можуть призвести до порушення функціонування фінансової системи; тотожні ліміти для анонімних та неанонімних користувачів.

ВИСНОВОК:

Інструмент діє ефективно.

МОЖЛИВІ ШЛЯХИ ПОЛІПШЕННЯ СИТУАЦІЇ:

На сьогодні інструмент діє ефективно, однак може виникнути необхідність перегляду лімітів зі зміною економічної ситуації; скасування лімітів на використання електронних грошей для ідентифікованих та верифікованих клієнтів (відповідно до Закону про запобігання відмиванню відходів).

КЕЙС 8

БІЗНЕС-ПРОЦЕС:

Перерахування коштів на електронний гаманець; оплата електронними грошима товару (послуги).

МЕТА РЕГУЛЮВАННЯ:

Фінансова стабільність, у тому числі стабільність банківської системи.

ІНСТРУМЕНТ РЕГУЛЮВАННЯ:

Узгодження правил використання електронних грошей.

ПРОБЛЕМА:

Необхідність виконання підприємствами організаційно-технічних і фінансових умов для стабільного функціонування платіжних систем.

ВИСНОВОК:

Інструмент діє ефективно.

МОЖЛИВІ ШЛЯХИ ПОЛІПШЕННЯ СИТУАЦІЇ:

–

ДОДАТКИ

ПЕРЕЛІК НОРМАТИВНО ПРАВОВИХ АКТІВ, ЩО РЕГУЛЮЮТЬ РИНОК МОБІЛЬНИХ ПЛАТЕЖІВ

№ з/п	Нормативно правовий акт	Назва нормативно правового акту	Номер, дата
1	Конституція	Конституція України	254к/96-ВР, 28-06-1996
2	Закон	Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення	1702-VII, 14-10-2014
3	Закон	Про телекомунікації	1280-IV, 18-11-2003
4	Закон	Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг	2664-III, 12-07-2001
5	Закон	Про платіжні системи та переказ коштів в Україні	2346-III, 05-04-2001
6	Закон	Про банки і банківську діяльність	2121-III, 07-12-2000
7	Закон	Про Національний банк України	679-XIV, 20-05-1999
8	Закон	Про збір на обов'язкове державне пенсійне страхування	400/97-ВР, 26-06- 1997
9	Закон	Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг	265/95-ВР, 06-07-1995
10	Закон	Про захист прав споживачів	1023-XII, 12-05-1991
11	Кодекс України	Податковий кодекс України	2755-VI, 02-12-2010
12	Кодекс України	Кодекс України про адміністративні правопорушення	8073-X, 07-12-1984
13	Наказ Міністерства фінансів України	Про затвердження порядків щодо реєстрації реєстраторів розрахункових операцій та книг обліку розрахункових операцій	547, 14-06-2016
14	Постанова Національного банку України	Про затвердження Положення про порядок реєстрації платіжних систем, учасників платіжних систем та операторів послуг платіжної інфраструктури	43, 04-02-2014
15	Постанова Національного банку України	Про затвердження Положення про порядок видачі небанківським фінансовим установам ліцензії на переказ коштів у національній валюті без відкриття рахунків	57, 26-02-2013
16	Постанова Кабінету Міністрів України	Про затвердження Правил надання та отримання телекомунікаційних послуг	295, 11-04-2012
17	Постанова Національного банку України	Про затвердження деяких нормативно-правових актів Національного банку України	306, 08-09-2011
18	Постанова Національного банку України	Про внесення змін до деяких нормативно-правових актів Національного банку України з питань регулювання випуску та обігу електронних грошей	481, 04-11-2010
19	Постанова Кабінету Міністрів України	Про затвердження Порядку сплати збору на обов'язкове державне пенсійне страхування з окремих видів господарських операцій	1740, 03-11-1998
20	Рішення Національної комісії з питань регулювання зв'язку України	Про затвердження Порядку реєстрації абонентів, які отримують телекомунікаційні послуги без укладення договору в письмовій формі	393, 11-08-2011

ПЕРЕЛІК НЕАКТУАЛЬНИХ РЕГУЛЯТОРНИХ АКТІВ,ЩО РЕГУЛЮЮТЬ РИНОК МОБІЛЬНИХ ПЛАТЕЖІВ

№ п/п	Регуляторний акт	Результат оцінки за критерієм «Актуальність»	Ознака, за якою прийнято рішення
1	Закон Верховна Рада УРСР №1023-XII від 12.05.1991 «Про захист прав споживачів»	Неактуальний	За ознакою періоду прийняття
2	КодексУкраїни про адміністративні правопорушення №8073-X від 07.12.1984	Неактуальний	За ознакою періоду прийняття